

Filip Šimetin Šegvić
povijest

Nekrolog “kroničaru korporacija” Alfredu D. Chandleru

Alfred DuPont Chandler

se bavi poviješću poslovnih organizacija, metodama, zakonskim regulacijama, odnosima s radništvom i utjecajem na društvo.

Nije ni čudno da je ta historijska grana rođena na zapadu, odnosno u Sjedinjenim Američkim Državama na Harvardskom sveučilištu (Harvard University Graduate School of Business Administration) krajem dvadesetih godina prošloga stoljeća. Tamošnji profesor N. S. B. Gras prvi je postavio osnovne teze i pomogao novoj grani Harvardskog sveučilišta pri stjecanju njezina akademskog priznanja. Međutim, novo je područje zahtijevalo upravo ono što su do tada gotovo sve tradicionalne povijesne znanosti već posjedovale – kontekstualizaciju u vremenu i prostoru. Umjesto da se područje proučava u nepovezanim dijelovima, govoreći primjerice samo o pojedinim tvrtkama, upravo je Chandleru pošlo za rukom povezati sve faktore, ponajprije društvene i gospodarske te dati nam krupnu sliku. Međutim, Chandler nije stao samo na tome – velikim dijelom on je zaslužan da *business history* nije samo mrtvo slovo na papiru, odnosno da se upotrebljava radi daljnjeg historičarskog istraživanja. On ju je predstavio i samim poduzećima kao koristan i krucijalan element u njihovom daljnjem razvoju. Njegove se knjige pak danas ubrajaju u najčešće citirane u ovom području.

Alfred DuPont Chandler (1918–2007) rođen je 15. rujna 1918. u Guyencourtu u Delawareu¹. Njegova je obitelj bila izuzetno imućna i pripadala je u samu elitu tadašnjih Sjedinjenih Država.² Prvih pet godina života proveo je u Buenos Airesu u Argentini. S nepunih osam godina Chandler je izjavio da će se baviti poviješću, nakon što je pročitao knjigu Wilbura F. Gordyja *Elementary History of the United States*. Od malena Alfred je pokazivao i strastven interes za razne sportove, posebno za lov i jedrenje. S tom je страšću nastavio i na Harvardskom sveučilištu gdje je skupa s Johnom F. Kennedyjem bio u sveučilišnom jedriličarskom timu. Bakalareat stiže na Harvardu 1940. godine, nakon čega služi u američkoj mornarici punih pet ratnih godina. I upravo se u mornarici, proučavanjem razmjera logistike čitave ratne mornarice, u Chandlera javio interes za ekonomijom. Svakako važan čimbenik u njegovu opredjeljenju je i utjecaj patricijskih krugova, poput onoga bogate obitelji DuPont.³ Opredjeljenje za ekonomiju i *business*, unatoč tvrdnjama njegovih učitelja da je trebao studirati grčki i interesu za povijest američkog Juga koji je razvio tijekom studija, za mladog Alfreda postalo je sigurno nakon što je došao pod utjecaj sociologa Talcotta Parsonsa.⁴ Uskoro je Chandler i doktorirao na Harvardu (1952).⁵ Od

1 Iako Chandler nije u krvnom srodstvu s obitelji DuPont, njegovo srednje ime označava dugogodišnji prijateljski odnos s bogatom obitelji DuPont. Upravo su DuPontovi odgojili i Alfredova pradjeda nakon što je ostao bez oba roditelja.

2 To nam zorno može ilustrirati inače trivijalni podatak da se u vrijeme najteže depresije njegova obitelj odlučila za jednogodišnje krstarenje po otočju Galapagosu.

3 Obitelj DuPont stekla je imutak baveći se kemijskom industrijom. U 20. stoljeću upravo je njihovo poduzeće povelu revoluciju u daljnjoj proizvodnji otkrićem polimera. Chandler je i 1971. objavio biografiju Pierrea S. DuPonta (1870-1945), predsjednika *E. I. du Pont de Nemours and Company* i *General Motorsa*.

4 Talcott Parsons (1902-1979), najutjecajniji američki teoretičar sociologije poslije Drugog svjetskog rata.

5 Kao osnova doktoratu poslužili su mu spisi njegova daljnjeg rodaka, vodećeg željezničarskog analitičara Henr-ja Varnuma Poora (1888-1970), ekscentričnog američkog arhitekta i slikara koji je osnovao poduzeće *Standard & Poor's Corporation*. Chandler je spise s brojnim analizama iz raznih razdoblja pronašao sasvim slučajno u podrumu svoje pratete Lucy Poor. Poslije je na temelju njegove disertacije izašla i knjiga *Henry Varnum Poor: Business Editor, Analyst and Reformer* (1956).

tada surađuje i s Massachusetts Institute of Technology, a od 1960. godine ondje postaje i profesor. Istodobno surađuje i na izdavanju zbornika (u četiri dijela) pisama Theodorea Roosevelta, obradivši ekonomske aspekte Rooseveltove ere i njegov boravak u Africi. Chandler je također predavao povijest na Johns Hopkins University (1963–1971) te je vodio *Center of Recent American History* (1964–1971). U ranim šezdesettima počinje se sve više zanimati za velika poduzeća. Tako već 1962. izdaje djelo pod nazivom *Strategy and Structure: Chapters in the History of the Industrial Enterprise* u kojemu ispituje način organizacije korporacija poput *E. I. du Pont de Nemours and Company*, *Standard Oil of New Jersey*, *General Motors* i *Sears, Roebuck and Co.* i nekih drugih. Početkom 1971. godine Chandler postaje *Isidor Straus Professor of Business History at Harvard Business School* (emeritus od 1989. godine) na poziv ondašnjeg dekana Lawrencea Fourakera. Bio je i gostujući profesor u All Souls College, Oxford 1975. Istodobno Chandler neumorno nastavlja istraživati promjene unutar velikih poduzeća, modifikacije njihovih strategija i razvoj upravne organizacije. I baš je za djelo na tu temu, nazvano *The Visible Hand: The Managerial Revolution in American Business* (1977) u kojemu opisuje važnost uprave i menadžersku revoluciju, dobio Pulitzerovu i, također uglednu, Bancroftovu nagradu nagradu za povijest.⁶ Chandler postavlja osnovnu tezu po kojoj je razvojem novih sustava osnovanih na parnoj i električnoj energiji započeta Druga industrijska revolucija koja se intenzivnije odrazila u samoj industriji. Te promjene zahtijevale su mobilizaciju velikog kapitala koje je bilo moguće tek stvaranjem velike radničke i upraviteljske infrastrukture. Nadalje, Chandler se suprotstavio uvriježenom gledanju na funkcioniranje kapitalizma i stavu da su velike korporacije osnovali »zloćudni lopovi«, ističući kako administrativne strukture i menadžerske koordinacije zamjenjuju tržišnu snagu, odnosno »nevidljive ruke« Adama Smitha u ulozu središnje pokretačke sile modernog tržišta.⁷ On prave junake industrijskog doba vidi u menadžerima koji su strpljivo gradili i vodili velika poduzeća. U svome djelu Chandler je također istaknuo tri osnovna tipa uspješnog kapitalizma - *personal capitalism* koji predstavlja Velika Britanija, *cooperative capitalism* koji predstavlja Njemačka i *competitive capitalism* karakterističan za Sjedinjene Države. Chandlerove knjige, kapitalna djela *business history*, ustvari su interdisciplinarni eseji temeljeni na povijesnim analizama povezanim s gospodarskim, tržišnim i sociološkim aspektima. Možda na prvi pogled nije lako uočljiv, ali je ipak primjetljiv utjecaj Maxa Webera i Talcotta Parsonsa. Chandlerovi su kritičari pak isticali da zapostavlja i umanjuje ulogu radništva i ljudi uopće u procesu industrijalizacije kao i njegovo mišljenje po kojemu država nije mnogo utjecala na industrijski kapitalizam. Načelo kojega se Alfred Chandler nikada nije odrekao i koje je utjecalo na generacije i generacije harvardskih studenata bilo je ustvari vrlo jednostavno: »struktura mora slijediti strategiju«, odnosno »promjene strategije isključivo mogu biti uspješne pod uvjetom da menadžeri dozvole izvrtanje njihovih organizacija u nove forme«.

Chandler osamdesetih godina ne posustaje, već neumorno nastavlja s radom. Nedavno su mu izišle knjige *Inventing the Electronic Century: The Epic Story of the Consumer Electronics and Computer Industries* (2002), *Shaping the Industrial Century: The Remarkable Story of the Modern Chemical and Pharmaceutical Industries* (2005). Iako je Chandlerovo primarno područje interesa bila američka povijest, ipak se, pogotovo u starijoj dobi života, često osvrtao na globalne procese. Pred kraj života Chandler djeluje kao urednik i recenzent knjiga mladih znanstvenika, poput Thomasa Cochrana ili Samuela Habera. Bio je urednik serije *Harvard Studies in Business History*, a obnašao je i dužnosti predsjednika *Economic History Association* i *Business History Conference*

Alfred D. Chandler preminuo je 9. svibnja 2007. u Cambridgeu, Massachusettsu u svojoj 88. godini života. Vodio je vrlo miran i uredan život, strastveno odan svojem znanstveničkom opredjeljenju. Od 1944. u braku je s umjetnicom Fay Martin Chandler koja mu je gotovo uvijek pomagala pri odabiru ilustracija za svoje knjige, a otac je i četvero djece. Njegovi učenici na Harvardu i ostalim sveučilištima te kolege s posla o njemu su govorili samo u superlativima. Nancy F. Koehn, *James E. Robison Professor of Business Administration at Harvard Business School*, Chandlera je usporedila sa Abrahamom Lincolnom. Thomas K. McCraw, sadašnji *Isidor Straus Professor of Business History* i dobitnik Pulitzerove nagrade za povijest, komentirao je Chandlera kao povjesnika koji je »obožavao lov, lov na patke na svom posjedu u Massachusettsu, ali i lov na krive i lažne interpretacije, koje bi redom *skidao* s pozornice, zamijenivši ih s *realitetom*, riječju koju je »Al« tako često i ispravno upotrebljavao«. I doista, Chandler se isticao po svojoj izuzetnoj sposobnosti povezivanja i razmišljanja u multidisciplinarnom smislu. Gotovo je nevjerojatno kako je svladavao osnovna načela i principe povijesti i uspješno ih pretakao u analize razvoja, strategija i poslovnih spletova velikih američkih korporacija. Moglo bi se reći da je pisanju

⁶ Chandler je i autor svojevrsnog nastavka "menadžerske revolucije" *Scale and Scope: The Dynamics of Industrial Capitalism* (1990) te skupa s Francom Amatorijem i Takashijem Hikinom urednik velike antologije *Big Business and the Wealth of Nations* (1997). Trilogija obuhvaća vremenski period od 1850. pa sve do 1945. godine, no, naravno, često se referira i na mnogo recentnija vremena.

⁷ Pojam "nevidljiva ruka" (*invisible hand*), naime, potiče iz Smithova magnum opusa *The Wealth of Nations* (1776) i objašnjava pravilne promjene u kaotičnim ili samoupravnim sustavima koji se ponašaju kao da su upravljani nevidljivom rukom.

vrlo moderne teme pristupio u manirama najboljih kroničara-historiografa. Bez sumnje će tom modernom američkom povjesniku biti posvećeno još mnogo prostora, a u skoroj je budućnosti za očekivati i neku kompletnu biografija. Njegova brojna djela također zahtijevaju daljnje studije i analize, s nadom da će barem neka u skorašnje vrijeme biti prevedena i na hrvatski te da će se time i hrvatska historiografija nastaviti razvijati i pratiti moderne trendove.

Literatura

I.

Andersen, Lars Bo. *Teknologihistorie*. <<http://au.larsbo.org/tekster/Teknologihistorie.pdf>> (18. 6. 2007).

Chandler, Alfred D. *The Visible Hand: the managerial revolution in american business*. Cambridge: Harvard Belknap, 1977.

Steiner, Kilian J. L. *Alfred D. Chandlers Konzept der learning base und seine Anwendung auf den Unterhaltungselektronikhersteller Loewe*. <<http://epub.ub.uni-muenchen.de/archive/00000047/01/ChandlersKonzept.pdf>> (12. 6. 2007).

The Blackwell Dictionary of Historians. Ed. John Cannon, R. H. C. Davis, William Doyle, Jack P. Greene. Oxford; New York: Basil Blackwell, 1988.

Encyclopedia of historians and historical writing, vol. 2.: A - L, 1st. edition. Ed. Kelly Boyd i Fitzroy Dearborn. London; Chicago: Fitzroy Dearborn Publishers, 1999.

»Alfred Chandler«. *NNDB*. <[yhttp://www.nndb.com/people/747/000031654/](http://www.nndb.com/people/747/000031654/)> (12. 6. 2007).

»Alfred Chandler on the Electronic Century«. <<http://hbswk.hbs.edu/item/2631.html>> (17. 6. 2007).

»Alfred Chandler, chronicler of corporations, died on May 9th, aged 88«. *The Economist*, May 17th 2007. <http://www.economist.com/obituary/displaystory.cfm?story_id=9184105> (18. 6. 2007).

HARVARD BUSINESS SCHOOL PROFESSOR ALFRED D. CHANDLER, JR., PREEMINENT BUSINESS HISTORIAN, DEAD AT 88. <http://www.hbs.edu/news/releases/051107_chandler.html> (12. 6. 2007).

II.

Slika Alfreda DuPonta Chandlera preuzeta je s <<http://graphics8.nytimes.com/images/2007/05/12/business/12chandler.190.jpg>> (20. 7. 2007).

PRO TEMPORE

ČASOPIS STUDENATA POVIJESTI

Pro tempore

Časopis studenata povijesti
godina IV, broj 4, Zagreb, 2007.

Glavni i odgovorni urednik

Goran Mihelčić

Uredništvo

Martina Borovčak, Vanja Dolenc, Goran Mihelčić, Filip Šimetin Šegvić

Urednički savjet, odabir i redaktura rasprava i članaka

Maja Crnjac

Dizajn i priprema za tisak

Nela Marušić
Željka Jordan

Lektura i korektura

Martina Kovačević
Jasna Šarić

Prijevodni sažetaka na engleski jezik

Davor Šoštarić

Izdavač

ISHA Zagreb - Klub studenata povijesti

Naklada

Tiskano u 500 primjeraka

Tvrdnje i mišljenja u objavljenim radovima izražavaju isključivo stavove autora i ne predstavljaju nužno stavove i mišljenja uredništva i izdavača. Izdanje časopisa ostvareno je uz novčanu potporu Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu i izdavačke kuće Profil International. Zahvaljujemo izdavačkoj kući Profil International na financijskoj potpori u tiskanju ovog broja. Časopis je besplatan.

Adresa uredništva:

ISHA Zagreb - Klub studenata povijesti, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Ivana Lučića 3, 10000 Zagreb

E-mail:

isha.protempore@gmail.com